

Юлія ЗАВГОРОДНЯ

доцент кафедри

теорії та історії держави та права,

конституційного права та прав людини

Дніпровського державного

університету внутрішніх справ,

кандидат юридичних наук, доцент

Ярослав КОСОЛАПКІН

курсант

Дніпровського державного

університету внутрішніх справ

**ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ДОБРОБУТУ ДІТЕЙ В УКРАЇНІ:
ПРАВОВА ОСНОВА ТА НОВІ ІНІЦІАТИВИ**

Захист прав дітей в Україні ґрунтується на розгалуженій системі міжнародних зобов'язань та національного законодавства, що відображає глибоке розуміння важливості забезпечення добробуту та розвитку неповнолітніх. Основним міжнародним документом є Конвенція ООН про права дитини, яку Україна ратифікувала 27 лютого 1991 року. Ця Конвенція слугує ключовим орієнтиром, визначаючи широкий спектр прав дитини, включаючи право на життя, здоров'я, освіту, соціальний захист, захист від насильства та експлуатації, а також право на збереження індивідуальності та сімейних зв'язків [1].

Інституційна структура, відповідальна за захист прав дитини, також є багатогранною. Уповноважений Верховної Ради України з прав людини відіграє ключову роль, розглядаючи звернення щодо порушення прав і свобод, здійснюючи моніторинг, видаючи акти реагування та проводячи правопросвітницькі заходи [2]. Діяльність Уповноваженого включає підготовку спеціальних доповідей, таких як «Нерозквітлі», що висвітлюють грубі порушення прав дітей внаслідок збройної агресії [3]. Міністерство соціальної політики України відповідає за реалізацію державних програм та послуг, що стосуються сімейних форм виховання, таких як усиновлення, опіка, прийомна сім'я, дитячі будинки сімейного типу та патронатна служба, а також за соціальну підтримку вразливих категорій. ЮНІСЕФ в Україні активно співпрацює з Урядом України, вважаючи захист прав та інтересів кожної дитини безумовним пріоритетом, особливо в умовах війни. Їх спільні плани діяльності зосереджені на забезпеченні миру, захисті від довготривалого впливу війни, інтеграції інтересів дітей у відновлення, ранньому розвитку, освіті та підтримці сімейних форм виховання [4].

Існування такої комплексної правової та інституційної основи свідчить про нормативну «прихильність» України до прав дитини, відображаючи

добре розвинену правову та політичну базу. Однак повномасштабна війна фундаментально змінює операційне середовище. Закони, розроблені для мирного часу, піддаються випробуванням або стають недостатніми в умовах конфлікту. Інституції змушені переорієнтувати свою діяльність від рутинних функцій до екстреного реагування (наприклад, масові евакуації, робота з військовими травмами).

Наразі половина з 3,8 мільйона школярів країни покладається на онлайн або змішане навчання. У прифронтових областях кількість дітей, які навчаються очно, скоротилася до 50%. Загалом понад 1,9 мільйона дітей не мають змоги навчатися офлайн, з них понад 330 тисяч не мають доступу до дистанційного навчання через відсутність необхідної техніки. Ситуація в дошкільній освіті також є критичною: кількість закладів дошкільної освіти скоротилася майже вдвічі з 1990 року, а з 2021 року кількість дітей у них зменшилася на 25%. [5].

У сфері правосуддя, дружнього до дитини, також спостерігаються зміни. У 2023 році збільшилася кількість неповнолітніх, які вчинили кримінальні правопорушення, на 28%. Це підкреслює необхідність посилення превентивних заходів та ефективних програм реінтеграції. Позитивним кроком є функціонування 67 приміщень «Зелена кімната» та 10 центрів захисту та соціально-психологічної підтримки за моделлю «Барнахус». Ці ініціативи є важливими для надання спеціалізованої допомоги дітям, які постраждали від насильства або стали його свідками. Однак хоча створення таких центрів є похвальним кроком у наданні допомоги жертвам, ці втручання швидше лікують симптоми, ніж усувають першопричини. Масштаб проблеми вимагає ширшого, превентивного підходу, включаючи широкий доступ до послуг психічного здоров'я, сімейного консультування та програм на рівні громад для формування стійкості та ненасильницького вирішення конфліктів, тим самим запобігаючи нормалізації насильства [2].

Останній рік відзначився низкою важливих змін та ініціатив у сфері забезпечення прав дитини в Україні, що відображають адаптацію до викликів війни та прагнення до європейських стандартів. Одним із найважливіших кроків є приєднання України до ініціативи European Child Guarantee. Ця програма ЄС спрямована на подолання дитячої бідності та соціального відчуження, гарантуючи дітям, особливо вразливим категоріям (з інвалідністю, переселенцям, представникам меншин, дітям в інституційних закладах), безоплатний доступ до ранньої та шкільної освіти, щоденного здорового харчування в школах, медичної допомоги та належного житла. Участь у програмі дає Україні змогу запровадити європейські стандарти захисту прав дитини, посилити міжвідомчу співпрацю, отримати експертну та фінансову підтримку ЄС, а також системно підтримувати дітей на всіх рівнях освіти та посилити соціальні послуги. Приєднання до European Child Guarantee свідчить про стратегічне узгодження України з соціальною політикою ЄС та прихильність до довгострокової, системної реформи добробуту дітей, що

виходить за рамки негайного гуманітарного реагування. Цей крок не лише надає критично важливу фінансову та експертну підтримку, але й інтегрує захист прав дитини в ширший порядок денний європейської інтеграції, забезпечуючи постійну увагу та підзвітність [6].

Таким чином, захист прав дітей в Україні демонструє комплексний підхід, що поєднує міжнародні зобов'язання, національне законодавство та інституційні механізми, спрямовані на забезпечення добробуту дітей, особливо в умовах війни. Незважаючи на виклики, спричинені збройним конфліктом, такі як обмеження доступу до освіти та зростання злочинності серед неповнолітніх, Україна адаптується, впроваджуючи ініціативи на кшталт «Зелених кімнат» та моделі «Барнахус» для підтримки постраждалих дітей. Приєднання до European Child Guarantee є важливим кроком до системних реформ, що гарантують дітям доступ до освіти, медичних послуг та соціального захисту, узгоджуючи політику України з європейськими стандартами.

Список використаних джерел

1. Конвенція ООН про права дитини. URL : https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_021#Text.
2. Щорічна доповідь про стан додержання та захисту прав і свобод людини і громадянина в Україні у 2023 році. URL : <https://ombudsman.gov.ua/report-2023/rozdil-4-prava-dytyny>.
3. Спеціальна доповідь. Нерозквітлі. Порушення прав українських дітей на тимчасово окупованих територіях України та у Росії: депортація, мілітаризація, індоктринація. URL : <https://ombudsman.gov.ua/childrenofwar-2023/>
4. Захистити права й інтереси кожної дитини в Україні – безумовний пріоритет. URL : <https://www.unicef.org/ukraine/stories/protect-and-prioritize>.
5. Ситуаційний аналіз становища дітей в Україні: 2024. Звіт підготовлено Представництвом ЮНІСЕФ в Україні. URL : https://www.unicef.org/ukraine/media/49196/file/UNICEF_SitAn_2024_UKR.pdf.pdf.
6. Україна долучається до програми європейських гарантій для дітей: що це означає для освіти та захисту прав дитини. URL : <https://nus.org.ua/2025/04/15/ukrayina-doluchayetsya-do-programy-yevropejskyh-garantij-dlya-ditej-shho-tse-oznachaye-dlya-osvity-ta-zahystu-prav-dytyny/>